

СУТЬ, ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Розглянуто роль, суть, принципи, основні проблеми фінансової діяльності акціонерних товариств та шляхи підвищення її ефективності в умовах трансформаційних перетворень економіки України.

Рассмотрены роль, сущность, принципы, основные проблемы финансовой деятельности акционерных обществ и направления повышения ее эффективности в условиях трансформационных преобразований экономики Украины.

Examined the role, essence, principles, the basic problems of Joint-stock company's financial activity and the directions of its efficiency increasing in the conditions of Ukrainian economical transformations.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах переходу економіки України до ринкових відносин першочергового значення набувають стан і перспективи діяльності підприємств різних форм власності та господарювання, ефективне використання фінансових ресурсів. Перед ними як самостійними суб'єктами ринку постає проблема раціонального формування внутрішніх і зовнішніх фінансових відносин, ефективної організації управління їх фінансовою діяльністю.

У результаті неефективного управління для економіки в цілому, зокрема акціонерних товариств України, які є основною організаційно-правовою формою в умовах ринку, хронічною стала нестача фінансових ресурсів, постійний пошук джерел фінансування, форм і методів раціонального використання обмежених за обсягом ресурсів. Проблему дефіциту коштів можна також пояснити тим, що не було досягнуто головної переваги акціонерних товариств – можливості залучати гроші на фінансових ринках, а також порівняно нетривалим періодом їх функціонування, недоліками законодавчої бази з регулювання їх діяльності тощо. Тому актуальним завданням для суб'єктів господарювання постало удосконалення форм і методів фінансового забезпечення функціонування акціонерних товариств, тобто пошук нових ефективних шляхів фінансової діяльності

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема фінансування корпорацій досліджувалась у працях багатьох зарубіжних та вітчизняних економістів (Є.Ф. Брігхем, Б. Коласса, Р. Брейлі, С. Майерса, Ж. Ришара, А.М. Поддєрьогіна, Л.Д. Буряка,

Я.В. Воловця, М.В. Грідчіної, О.В. Павловської, О.О. Терещенко). Проте західні вчені розглядають поведінку корпорації переважно в умовах розвинуеного ринку. Крім цього, їхні дослідження мають дуже спеціалізований характер. У вітчизняній та російській літературі проблема фінансування корпоративного сектору в умовах реформування економіки почала розглядатися нещодавно, проблема пошуку нових шляхів удосконалення фінансової діяльності товариства в умовах стрімких ринкових перетворень потребує подальшого науково-практичного дослідження. Значною мірою це зумовлено трансформаційними процесами в Україні, направленими на досягнення міжнародних стандартів економічної діяльності.

Мета та завдання статті. Метою статті є визначення сутності фінансової діяльності акціонерного товариства та напрямів підвищення її ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування фінансів підприємств здійснюється не автоматично, а за допомогою цілеспрямованої їх організації. Під організацією фінансів підприємств мають на увазі форми, методи, способи формування та використання ресурсів, контроль за їх кругообігом для досягнення економічних цілей згідно з чинними законодавчими актами. За ринкової економіки господарський механізм саморозвитку базується на таких основних принципах: саморегулювання, самоокупність та самофінансування. Цим принципам відповідає комерційний розрахунок, тобто метод ведення господарювання, що полягає в постійному порівнюванні (у грошовому вираженні) витрат та результатів діяльності. Його метою є одержання максимального прибутку за мінімальних витрат капіталу та мінімально можливого ризику. Питання про те, що виробляти, як виробляти, для кого виробляти, за ринкових умов для підприємств визначається основним орієнтиром – прибутком [4].

Успішна підприємницька діяльність можлива лише за наявності достатнього обсягу капіталу. Мобілізація підприємством необхідних для виконання поставлених перед ним планових завдань фінансових ресурсів називається фінансуванням. З іншого боку, система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей називається фінансовою діяльністю.

У широкому значенні під фінансовою діяльністю розуміють усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням (збільшенням вартості) та поверненням. Інакше кажучи, фінансова діяльність (у широкому розумінні) включає весь комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими

службами підприємства і пов'язаних з фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням операційної діяльності суб'єкта господарювання [3].

В організаційній та управлінській роботі підприємств фінансова діяльність займає особливе місце. Від неї багато в чому залежить своєчасність та повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності та розвитку підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання.

Фінансову діяльність підприємства спрямовано на вирішення таких основних завдань:

- фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності;

- пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності;

- виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками;

- мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого й соціального розвитку, збільшення власного капіталу;

- контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів.

Фінансова робота підприємства здійснюється за такими основними напрямками:

- фінансове прогнозування та планування;

- аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності;

- оперативна, поточна фінансово-економічна робота.

Фінансове прогнозування та планування є однією з найважливіших ділянок фінансової роботи підприємства. На цій стадії фінансової роботи визначається загальна потреба у грошових коштах для забезпечення нормальної виробничо-господарської діяльності та можливість одержання таких коштів.

Аналіз та контроль фінансової діяльності товариства – це діагноз його фінансового стану, що робить можливим визначення недоліків та прорахунків, виявлення та мобілізацію внутрішньогосподарських резервів, збільшення доходів та прибутків, зменшення витрат виробництва, підвищення рентабельності, поліпшення фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому. Матеріали аналізу використовуються в процесі фінансового планування та прогнозування.

Аналітичну роботу підприємства можна поділити на два блоки:

- 1) аналіз фінансових результатів та рентабельності;
- 2) аналіз фінансового стану підприємства.

Поточна та оперативна фінансова робота на підприємстві спрямовується на практичне втілення фінансового забезпечення підприємницької діяльності, постійне підтримування платоспроможності на належному рівні [4].

На організацію фінансів впливають організаційно-правові форми господарювання, сфера та характер діяльності підприємств. Це проявляється в процесі формування капіталу (статутного фонду), розподілу прибутку, утворення грошових фондів, внутрішньовідомчого розподілу засобів, у взаємовідносинах з бюджетом тощо.

У ринковій економіці основною формою господарювання є акціонерне товариство, яке організується на добровільних засадах фізичними та юридичними особами [2].

Акціонерне товариство – це господарське товариство, статутний капітал якого поділений на певну кількість акцій рівної номінальної вартості та яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним майном. Специфіка фінансової діяльності акціонерної компанії визначається особливостями формування статутного капіталу. Згідно з Законом України «Про акціонерні товариства» від 17.09.08 р. мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат, виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент його реєстрації. У статутний фонд вони можуть вносити не тільки відповідні кошти (у тому числі в іноземній валюті), а й робити внески у вигляді нерухомості, обладнання, інтелектуальної власності, інших основних фондів.

Акціонерами товариства визнаються фізичні та юридичні особи, які є власниками його акцій. Засновники акціонерного товариства здійснюють свої внески у статутний капітал згідно із засновницьким договором, решта акціонерів – на умовах договору купівлі-продажу акцій, укладеного із засновниками при збільшенні статутного капіталу – на основі договору з товариством чи фінансовим посередником [1].

Засновники акціонерного товариства укладають між собою договір, що визначає порядок здійснення ними спільної діяльності зі створення акціонерного товариства, відповідальність перед особами, що підписалися на акції, і третіми особами. Акціонерному товариству забороняється випуск акцій для покриття збитків, пов'язаних з його господарською діяльністю.

Акціонерне товариство має право збільшувати статутний фонд, якщо всі раніше випущені акції повністю сплачені за вартістю, не нижче номінальної.

Збільшення статутного фонду здійснюється шляхом випуску нових акцій, обміну облигацій на акції або збільшення номінальної вартості акцій.

Зменшення статутного фонду здійснюється шляхом зменшення номінальної вартості акцій або зменшення кількості акцій шляхом викупу частини акцій у їх власників з метою анулювання цих акцій [3].

Повнота участі акціонера в управлінні товариством та контролі за його діяльністю залежить від величини належного йому пакета акцій та їх виду – прості чи привілейовані. Дрібні акціонери мають право на участь у загальних зборах товариства, що з формального боку дає можливість участі в управлінні підприємством. Фактичне управління акціонерним товариством та контроль за його діяльністю здійснюється великими акціонерами, які володіють контрольним чи блокуючим пакетом корпоративних прав і мають можливість реально впливати на призначення членів наглядової ради та виконавчих органів.

Контроль за фінансово-господарською діяльністю правління акціонерної компанії здійснює ревізійна комісія, яка призначається з числа акціонерів [4].

Організація фінансово-господарської діяльності у формі акціонерних товариств є найприйнятнішою з погляду залучення капіталу, зокрема власного. Це пояснюється такими чинниками:

- розподіл статутного капіталу на певну кількість акцій рівної номінальної вартості, яка може бути досить малою, що дає можливість залучення як дрібних, так і великих інвесторів;

- високий рівень мобільності корпоративних прав (акцій), особливо, якщо вони котируються на біржі, а отже, мінімальні затрати на передачу прав власності;

- спрощений порядок реалізації права на правонаступництво;

- можливість розміщення емісії серед величезного числа інвесторів, які не претендують на контроль над підприємством;

- досить детальне нормативне регулювання діяльності акціонерного товариства, що створює умови для захисту інтересів акціонерів, у т. ч. від «розмивання» капіталу;

- акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства лише в межах належних їм акцій;

- оплата вартості акцій може здійснюватися як у грошовій, так і в майновій формі;

– порівняно низький рівень інформаційної асиметрії, оскільки акціонерні товариства повинні публікувати свою звітність у засобах масової інформації, надавати детальну інформацію при емісії цінних паперів, що в цілому зменшує ризики, зумовлені принципал-агент-конфліктом [3].

Обираючи акціонерну форму організації бізнесу, слід ураховувати накладні витрати, які в цілому збільшують вартість залучення власного капіталу. До таких витрат належать:

- витрати на оплату послуг незалежного оцінювача вартості майна акціонерного товариства;
- витрати, пов'язані з друкуванням звітності;
- оплата послуг фінансових посередників і реєстраторів;
- витрати на аудиторські перевірки;
- витрати, пов'язані з емісією акцій;
- витрати на проведення зборів акціонерів;
- витрати, пов'язані з наданням Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР) інформації про майновий стан і фінансово-господарську діяльність товариства тощо.

Фінансування акціонерного товариства може здійснюватися за рахунок надходження коштів від емісії акцій (простих і привілейованих), випуску облігацій, цінних паперів, що конвертуються в акції (конвертовані облігації), опціонів на придбання акцій. Окрім цього, джерелом поповнення капіталу може бути тезаврований прибуток, банківські та комерційні позики [4].

Напрями і склад фінансових відносин акціонерного товариства з суб'єктами господарювання наведено в таблиці [2].

Таблиця – Фінансові відносини акціонерного товариства з суб'єктами господарювання

З ким?	З приводу чого?
1	2
Засновниками	Формування статутного капіталу
Банками	Отримання і погашення кредитів та відсотків за користування кредитами
Акціонерами	Виплати відсотків та дивідендів за емісійними цінними паперами.
Кредиторами	Викупу власних акцій з метою їх дострокового погашення
	Погашення облігаційної позики. Дострокового погашення зобов'язань у разі зменшення статутного капіталу

Продовження табл.

1	2
Страховальниками	Внесків до страхового полісу. Виплати страхових сум. Оплати гарантійних послуг
Інвестиційними компаніями та фондами	Надання позик. Оплати відсотків за користування позиками. Пайових внесків у фонди. Отримання відсотків за участь у пайовому інвестованому капіталі
Фондовими біржами	Операцій із власними цінними паперами; Купівлі-продажу цінних паперів інших суб'єктів господарювання
Дочірніми та залежними товариствами	Компенсації збитків, завданих основним товариством. Купівлі акцій залежного товариства
Керівним органом, якщо АТ входить до ФПГ	Оплати послуг
Державою	Оплати податків та зборів до бюджету. Внесків до позабюджетних фондів. Бюджетного фінансування капіталовкладень, НДР тощо

Висновки. Становлення і розвиток в Україні ринкової інфраструктури суттєво змінюють економічне, інформаційне і правове середовище функціонування підприємств, зміст їхньої фінансової діяльності. Фінанси підприємств є основою фінансової системи країни. Вихід України з тривалої економічної кризи безпосередньо пов'язаний із поліпшенням фінансового стану суб'єктів господарювання всіх форм власності в усіх сферах діяльності.

Умовами успішної підприємницької діяльності є правильне прийняття рішень про фінансову стратегію підприємства, забезпечення формування та правильного розподілу прибутку від реалізації продукції для відновлення оборотних коштів, формування амортизаційного фонду, валового та чистого доходу, планування фінансової діяльності підприємства у майбутніх періодах тощо. Формування та управління фінансовими ресурсами підприємства визначається як політикою управління діяльністю суб'єкта господарювання, так і соціально-економічними й політичними умовами розвитку економіки країни. Одночасно обмеженість

матеріальних, фінансових, трудових ресурсів в умовах недосконалості правового поля та серйозних політичних перетворень потребують нових підходів до управління фінансовою діяльністю. Суттєво зростає потреба в якісному прогнозуванні фінансового стану акціонерних товариств, оскільки саме в процесі прогнозування його фінансового стану визначаються шляхи забезпечення беззбиткової діяльності та запобігання банкрутству.

Для поліпшення фінансового стану акціонерних товариств також необхідним є впровадження антикризової стратегії, насамперед, прийняття комплексу фінансово-економічних заходів щодо виявлення резервів підвищення платоспроможності, фінансової стійкості та поліпшення ліквідності акціонерних товариств, оптимізації структури дебіторської та кредиторської заборгованостей на основі її аналізу та причин виникнення, забезпечення своєчасності розрахунків щодо погашення кредитів, збільшення прибутковості акціонерних товариств та поліпшення формування й використання їх прибутку з метою стимулювання їх виробничого та соціального розвитку, підвищення рівня ліквідності балансу акціонерних товариств, поліпшення ефективності використання основних засобів, прискорення обороту обігових коштів акціонерних товариств і підвищення ефективності їх використання.

Список літератури

1. Про акціонерні товариства [Електронний ресурс] : Закон України : [від 17.09.08 р. № 514-VI]. – Режим доступу : <<http://www.zakon.rada.gov.ua>>.
2. Воловець, Я. В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання [Текст] : навч. посібник / Я. В. Воловець. – К. : Алерта, 2005. – 200 с.
3. Терещенко, О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання [Текст] : навч. посібник / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.
4. Фінанси підприємств [Текст] : підручник / керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2000. – 460 с.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.
© Ю.О. Зінченко, 2011.